

Наумова В.Ю. Розвиток професійної компетентності викладачів вищої школи в умовах формальної і неформальної освіти // *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – Вип. 1 (12). – С. 40-45.*

УДК 378:005.336.2:373.7

Наумова Вікторія Юрївна – старший викладач кафедри філософії і освіти дорослих Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

E-mail: naumova2006@ukr.net

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ФОРМАЛЬНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано особливості розвитку професійної компетентності викладачів вищої школи в умовах формальної і неформальної освіти. Обґрунтовано роль неформальної освіти щодо післядипломної підготовки викладачів вищої школи. Визначено умови, що впливають на розвиток професійної компетентності викладачів вищої школи. Встановлено, що розвиток професійної компетентності викладачів вищої школи в нашій країні детермінований особливостями державної освітньої політики, історичними, національними, соціальними, культурними чинниками.

Ключові слова: викладач, неформальна освіта, освіта дорослих, професійна компетентність, розвиток, формальна освіта.

Naumova Victoriia – Senior Lecturer of the Department of Philosophy and Adult Education of the Central Institute of Postgraduate Pedagogical Education of the State Higher Educational Establishment «University of Education Management» of NAPN of Ukraine

E-mail: naumova2006@ukr.net

PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION TEACHERS IN THE CONDITIONS OF FORMAL AND NON-FORMAL EDUCATION

***Annotation.** The purpose of the article is to determine and analyze the features of the professional competence development of higher education teachers in conditions of formal and non-formal education.*

The conditions of the professional competence development of higher education teachers in the process of the formal and non-formal education in our country is determined by the national education policy, historical, national, social, economic, and cultural factors. An important feature, in our opinion, is a socio-cultural and educational cooperation in the professional competence development of higher education teachers in terms of both formal and informal education.

***Key words:** teacher, non-formal education, adult education, professional competence, development, formal education.*

***Вступ.** Процес модернізації освіти в Україні в умовах інтенсивного розвитку її соціально-економічної співпраці з іншими країнами зумовлює актуалізацію підвищення професійної компетентності фахівців. Зростання ролі людини в сучасних соціокультурних умовах обумовлюється соціально-економічними перетвореннями, підвищенням вимог до соціально-професійної компетентності фахівців, рівнів їхньої готовності до постійного особистісного і професійного самовдосконалення. Сучасні соціокультурні тенденції, з одного боку, детермінують перетворення освіти на соціальний механізм розвитку особистості, з іншого – орієнтують професійну освіту на підготовку фахівців до умов ринку праці. Актуалізується необхідність підвищення якості професійної освіти в умовах її глобалізації, інтернаціоналізації та наростаючих інтеграційних процесів в освітній сфері. З*

нашої точки зору, викладач вищого навчального закладу формує майбутнього фахівця як конкурентоспроможного працівника, здатного до професійного саморозвитку. Це вимагає постійного оновлення і розвитку його професійної компетентності.

Актуальність проблеми розвитку професійної компетентності викладачів вищої школи в процесі формальної і неформальної освіти посилюється суперечностями між об'єктивною потребою суспільства в викладачах, здатних розв'язувати проблеми професійної діяльності у вищій школі на міжнародному рівні у зв'язку з сучасними тенденціями європейських держав створити в майбутньому загальну систему різнорівневої вищої освіти і наявним рівнем професіоналізму педагогічних кадрів, необхідністю тісної співпраці з європейськими колегами та реальним станом готовності сучасних науково-педагогічних працівників до соціокультурної професійної комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальні питання професійної підготовки й змісту професійної освіти, різнотипні моделі фахівців досліджували відомі українські вчені А. Алексюк, І. Бех, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Ничкало. Важливість підвищення професіоналізму педагогів вищої школи підтверджують праці вчених: Б. Гершунського, О. Гури, І. Драч, В. Олійника, Т. Сорочан. Дослідження сучасних українських науковців О. Аніщенко, О. Василенко, С. Зінченко присвячені обґрунтуванню ролі неформальної освіти в системі освіти різних категорій дорослого населення. Однак дослідження розвитку такого інтегративного утворення, як професійна компетентність викладача, урахування особистісних можливостей дорослих до її удосконалення, не дістало належного висвітлення у вітчизняних наукових дослідженнях.

Мета статті – проаналізувати особливості розвитку професійної компетентності викладачів вищої школи в умовах формальної і неформальної освіти. Для досягнення поставленої мети нами здійснено теоретичний аналіз

філософської, психолого-педагогічної літератури, проведено узагальнення і систематизацію отриманих результатів.

Результати дослідження. Питання вибору методологічної основи (освітньої парадигми) професійної підготовки викладачів і науковців вищої школи висвітлено на державному рівні, зокрема в Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та ін. Ці закони є засадничими для методологічної переорієнтації процесу підвищення професійної компетентності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів

Теоретичною основою аналізу соціокультурних умов, що впливають на розвиток професійної компетентності викладачів вищої школи у формальній і неформальній освіті, є синтез філософських, психологічних і педагогічних ідей у таких напрямках: філософії сучасної вищої освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін, В. Луговий); навчально-пізнавальна активність особистості (Б. Ананьєв, І. Гальперін, О. Леонт'єв); професійно спрямоване навчання (С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зязюн, М. Євтух); з теорії і практики навчання дорослих у формальній і неформальній освіті (О. Аніщенко, О. Василенко, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, С. Прийма).

Здійснений аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури дозволив стверджувати, що оскільки професійна компетентність викладачів вищої школи має конкретно-історичний характер, її структурне і змістовне наповнення є динамічним і відповідає соціально-економічним умовам розвитку суспільства. Встановлено, що більшість дослідників стосовно умов її розвитку виділяють такі, що пов'язані з особистісною спрямованістю педагога.

Як зазначено у працях [1; 3; 6], сучасна післядипломна освіта викладачів в Україні представлена переважно системою формальної післядипломної педагогічної освіти. Така освіта забезпечує фахове

удосконалення педагогів, поглиблення, розширення і оновлення їхньої професійної компетентності.

Слід зауважити, що професійна підготовка викладача не завжди відповідає сучасним вимогам. Так, реалізація процесу розвитку професійної компетентності викладачів вищої школи включає створення всіх необхідних умов для того, щоб педагог отримував необхідні знання, вміння і навички у зручних формах, часі, а також методах при відповідних термінах навчання [5]. Сьогодні зумовлює необхідність упровадження неформальної освіти в практику післядипломної підготовки викладачів вищої школи.

Як свідчить дослідження О. Василенко [2, с. 37], неформальна освіта «розглядається як будь-яка організована систематична освітня діяльність, здійснювана за межами традиційної шкільної системи, з метою забезпечити певні форми навчання для певних груп населення, яка відрізняється нетрадиційним підходом до організації навчально-пізнавальної діяльності, високим ступенем гнучкості і різноманітності форм, тісним зв'язком із професійним і соціально-культурним середовищем, всебічним стимулюванням самоосвіти, самовиховання та саморозвитку людини; спрямованістю на будь-які професійні, соціальні, етнічні, вікові групи».

За нашим переконанням, неформальна освіта у контексті післядипломної підготовки викладачів вищої школи характеризується різноманітністю й передбачає надання права вибору широкого спектру освітніх послуг, отримання досвіду шляхом участі у різноманітних проектах, поєднання активного навчання й професійного розвитку, проектного та проблемного навчання. Неформальна освіта сприяє посиленню професіоналізму викладача вищої школи.

Розвиток професійної компетентності викладачів вищої школи в умовах формальної і неформальної освіти характеризує важливий компонент професійної освіти сучасного педагога впродовж життя. До умов, що забезпечують такий розвиток, нами віднесено: можливість впровадження інноваційного зарубіжного досвіду з урахуванням специфіки національної

освіти дорослих в практику післядипломної підготовки викладачів; особистісну готовність педагогів до удосконалення професійної компетентності; створення мережі установ неформальної освіти для дорослих. Водночас на важливості поєднання формальної і неформальної освіти в процесі післядипломної підготовки фахівців з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності в умовах ринку праці акцентує увагу й Л. Лук'янова [4].

Отже, важливою особливістю розвитку професійної компетентності викладачів вищої школи в умовах як формальної, так і неформальної освіти, на нашу думку, є соціокультурна й навчальна взаємодія дорослих як суб'єктів процесу розвитку. Таку взаємодію ми розуміємо як систему соціокультурних, освітніх зв'язків, що дозволяє розробляти, адаптувати та пропонувати професійній педагогічній спільноті інноваційні моделі (як зарубіжні, так і вітчизняні) змісту післядипломної підготовки викладачів, управління освітніми процесами в формальній і неформальній освіті дорослих.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати здійсненого дослідження дають підстави стверджувати, що умовами розвитку професійної компетентності викладачів вищої школи в процесі формальної і неформальної освіти в нашій країні є детермінованість державної освітньої політики історичними, національними, соціальними, економічними, культурними чинниками. У подальшому вважаємо за необхідне розглянути практичні аспекти формальної освіти викладачів вищої школи в контексті розбудови громадянського суспільства глобального масштабу, проаналізувати соціальні особливості адаптації сучасних викладачів до професійної діяльності в іншомовному соціокультурному середовищі, обґрунтувати визнання результатів формальної і неформальної освіти в межах міжнародного співробітництва.

Література

1. Аніщенко О. В. Методика організації і проведення тренінгів з розвитку особистісних і професійних якостей дорослих / Олена Аніщенко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: збірник наук. праць. – 2015. – 2 (11). – С. 14-20.
2. Василенко О. В. Неформальна освіта дорослих: нове соціально-освітнє явище / О. В. Василенко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2013. – Вип. 7. – С. 35–44.
3. Волярська О. С. Особливості розвитку освіти дорослих у європейських країнах / О. С. Волярська, О. І. Пастушок // ScienceRise. Pedagogical Education. – 2016. – № 7. – С. 51–54.
4. Лук'янова Л. Б. Концепція освіти дорослих в Україні / Л. Б. Лук'янова; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Ніжин : Лисенко М. М., 2011. – 24 с.
5. Мартіросян О. І. Освіта дорослих у контексті розвитку неперервної освіти / О. І. Мартіросян // Україна як символ вічних духовних цінностей (історико-педагогічні нариси). – К.: Міленіум, 2009. – С. 81–90.
6. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти в Україні : [монографія] / Н. Г. Ничкало. – К.: Пед. думка, 2008. –199 с.

Bibliography

1. Anishchenko O. (2015) The method of training and the development of personal and professional qualities of adults / Olena Anishchenko // Osvita doroslyh: teoriia, dosvid, perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats. – Nizhyn. – Vol. 2 (11). – P. 29-34 (in Ukrainian)
2. Vasylenko O. V. (2013) Nonformal Education for Adults: a new social and educational a phenomenon / Olena Vasylenko // Osvita doroslyh: teoriia, dosvid, perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats. – Nizhyn. – Vol. 7. – P. 35-44 (in Ukrainian)

3. Volyars'ka O. (2016) Features of development of adult education in European countries / O. S. Volyars'ka, O. I. Pastushok // ScienceRise. Pedagogical Education. – Vol. 7. – P. 51-54 (in Ukrainian)

4. Luk'yanova L. B. (2011) The concept of adult education in Ukraine / L.B. Luk'yanova ; In-t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrayiny. – Nizhyn : Lysenko M. M. (in Ukrainian).

5. Martirosyan O. I. (2009) Adult education in the context of lifelong learning. Ukraine as a symbol of the eternal spiritual values (historical and pedagogical essays). – S. 81-90 (in Ukrainian).

6. Nychkalo N. H. (2008) The transformation of vocational education in Ukraine [monograph] / N. H. Nychkalo. – Kyiv : Ped. dumka. –199 s. (in Ukrainian).